

AVRUPA BİRLİĞİ'NE YÖNELİK TÜRKİYE GEÇİŞLİ (TRANSİT) GÖÇ HAREKETLERİ VE TÜRKİYE'NİN DÜZENSİZ GÖÇLE MÜCADELESİ¹

Migrant Movements Via Turkey (Transit) Towards European Union And Turkey's Tackling Irregular Immigration

Fahrettin TEPEALTI**

Öz

Küreselleşmenin en önemli insani yansıması olan uluslararası göç, toplumların politik, ekonomik ve sosyal hayatına derinden etki etmektedir. Bu yönüyle devletlerin ve uluslararası kuruluşların en önemli gündem maddelerinin başında gelen göç, hedef ülkelerin sert korumacı yaklaşımlarının etkisiyle “yasa dışı/düzensiz” bir boyut kazanmıştır. Bu göç hareketlerinin öncelikli hedefi ise sahip olduğu yüksek refah düzeyi nedeniyle Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD’dir. Dolayısıyla küreselleşmenin etkisiyle menzili genişleyen uluslararası göç hareketlerinden korunmak, AB ülkelerinin en önemli önceliği haline gelmiştir. Bu nedenle, AB’ye yönelen düzensiz göçmenler açısından, sahip olduğu coğrafi konumundan dolayı “geçiş ülkesi” olarak görülen Türkiye, Avrupa hedefi yolunda çok önemli bir istasyon özelliğindedir. Bu yönüyle Türkiye, AB’nin sınır güvenliği bakımından kilit bir ülke haline gelmiş ve bu özellik de AB-Türkiye ilişkilerinin odağına yerleşmiştir. Bu çalışmada Türkiye’nin AB’ye yönelik düzensiz göçler açısından taşıdığı önem ve yetersiz imkânlarla rağmen transit göçle mücadelesi ele alınacaktır. Bununla birlikte bu mücadelede özellikle son dönemde kaydedilen ilerlemenin AB açısından değeri ve AB-Türkiye ilişkilerine katkısı vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Düzensiz Göç, Transit Göç, AB-Türkiye İlişkileri.

Abstract

International migration, the most important human reflection of globalization, has a profound impact on the political, economic and social life of societies. In this respect, migration, which is one of the most important agenda items of states and international organizations, has acquired “illegal/irregular” dimension due to the impact of hard conservative approaches of the target countries. The primary objective of these migration movements is the European Union countries because of the high level of welfare of them. Therefore, protecting themselves from the widening international migration movements resulting from the globalization has become the most important priority of the EU countries. Thus, Turkey, which is, due to its geographical location, considered as a “transition country” for irregular immigrants heading to EU, is a critical station on the path to Europe target. In this respect, Turkey has become a key country in terms of the EU's border security and this feature of it is located at the heart of EU-Turkey relations. In this study, the importance of Turkey in terms of irregular migration towards the EU and its fight against the transit migration with its insufficient opportunities will be discussed. In addition, the value of the progress made in recent years in this struggle for the EU and its contribution to EU-Turkey relations will be highlighted.

Keywords: European Union, Turkey, Irregular Immigration, Transit Immigration, EU-Turkey relations.

¹ Bu makale, yazarın “Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye” başlıklı doktora tezi (Danışman: Prof. Dr. Mesut Doğan) çalışmasından üretilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul Erkek Lisesi, Coğrafya Öğretmeni fahrettintepealti@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-6602-0640

Giriş

Küreselleşmeye bağlı olarak yaşam standartlarındaki eşitsizliklerin artması ve iletişimin hızlanmasıyla dünyanın farklı bölgelerinin birbirinden daha fazla haberdar olması, yeni bir hayat arayışındaki Afrikalı ve Asyalı milyonlarca insanın yönünü kuzeye ve batıya döndürmüştür. İki yönün de gösterdiği hedef Avrupa'dır. Dünya'nın "sorunlu" bölgelerinden kaynaklanan uzun mesafeli göç hareketlerinin hedefindeki zengin Avrupa ülkeleri ise "içeri" girmek isteyen "istenmeyenler" (Danış, 2004: 2) için yürürlüğe koydukları yeni düzenlemelerle sınırlarını korumaya çalışmaktadır. Dolayısıyla göç etmek isteyenler artık daha zor "ulaşılabilir" hale gelen hedef ülkelere gidebilmek için yasa dışı yollara daha sıklıkla yönelmekte; bu nedenle iltica, düzensiz göç ve transit göç faaliyetleri günümüzde Avrupa'ya ulaşmak için kullanılan en yaygın yollar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Transit göç, genellikle düzensiz göçün alt kategorisi olarak kabul edilir ve evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre transit göç, göçmenlerin buldukları ülkeyi hedef ülkeye geçmek için geçici olarak kullandıkları göç türüdür (UNECE, 2012). Transit ülke ise coğrafi olarak kaynak ve hedef ülkeler arasında yer alan, herhangi bir zamanda yasal veya yasa dışı yerleşik nüfusa dönüşme olasılığı olan geçici nüfusu idare etmesi gereken ülkedir (De Tapia, 2004: 112). Uluslararası Göç Örgütü ise transit ülkeyi "yasal ya da yasa dışı göç akınlarının içinden geçtiği ülke" (IOM, 2009: 57) olarak tanımlamaktadır.

Transit göç terimi, görünüşte geçici olan göçün belirli şekillerini ifade etmektedir. Bu kapsamda, başlangıçtaki amaçları o olduğu için veya değişen koşullar, artan baskılar veya yeni amaçlar öyle gerektirdiği için bir ülkeden diğer ülkeye hareket eden göçmenleri kapsamaktadır. Daha genel olarak terim, zorluklarla dolu uzun yolculukları da ifade eder. Genellikle bu yolculuklar mesafe ve zaman olarak uzundur, sürekli olarak yön değiştirir ve bazı zamanlar tehlikeli olabilir. Transit göç, bir şemsiye terim² olarak kullanılmaktadır. Mülteciler ve iş gücü göçmenleri gibi çok farklı kategorileri kapsayabilmektedir fakat genellikle düzenli ve/veya düzensiz göç ve geçici göç gibi karma göç akımları için kullanılmaktadır. Transit göç kavramı günümüzde ABD ve AB gibi gelişmiş bölgelere gerçekleşen, istenmeyen göç için kullanılan siyasallaşmış bir kavramdır ve transit ülkeler de bu istenmeyen göçten sorumlu tutulmaktadır (Düvell, 2008: 2-3; Şemşit, 2018: 284-285).

Transit göçe ilişkin söylemler abartılı ve uyarma amaçlı olup kuzeye ve batıya yönelen göçmen dalgalarını, kitleleri ve milyonlarca göçmeni işaret etmiştir. 11 Eylül olaylarının etkisiyle 2001 yılından itibaren bu kavram terörizm ile ilişkilendirilerek kullanılmakta (Düvell, 2008: 6) ve başta sınır güvenliği olmak üzere hedef ülkelerin her türlü güvenliğine bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa ülkelerinin, ihtiyaç duyduğu ucuz iş gücünü temin etmek için başlattığı işçi göçü kabulünü bitirmesi ve sınır geçişlerini sıkılaştırmasıyla "yasa dışı" bir boyut kazanan uluslararası göçler, son yıllarda etkisini artırarak devam etmektedir. Günümüzde ağırlıklı olarak düzensiz ve transit göçlerden kaynaklanan bu nüfus hareketlerinin yoğunluk kazanması, başta göçün tarafları konumundaki kaynak, hedef, transit ülkeler olmak üzere doğurduğu politik, ekonomik ve sosyal sonuçlarla uluslararası gündemi meşgul etmektedir. Göçe kaynaklık eden ülkeler ile hedef konumundaki AB ülkeleri arasında kalan Türkiye, sahip olduğu coğrafi konumuyla söz konusu göç hareketleri açısından kilit ülke özelliğindedir. Türkiye, her türlü zorluğa ve imkânların yetersizliğine rağmen kendisini "geçiş ülkesi" olarak kullanmak isteyen göçmenlerin, AB'ye yönelik düzensiz göç hareketleriyle mücadele etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin AB'ye yönelik düzensiz ve transit göç hareketleriyle ilişkisi incelenecektir. İlk bölümde göçmen ve mülteci nüfusun dünya geneline dağılışı ile Türkiye'nin hinterlandında yer alan göç üreten sahalara ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye'nin bu sahalardan kaynaklı göç hareketleriyle mücadelesi değerlendirilecektir. Ayrıca düzensiz göç hareketlerinden korunmayı talep eden AB'nin yetersiz desteğine rağmen Türkiye'nin kaydettiği ilerleme ve bunun AB'nin her türlü güvenliği açısından ifade ettiği değer ortaya konacaktır.

² İngilizce "umbrella term" olan ifadenin Türkçe karşılığıdır. Birden fazla terimi kapsayan veya kendisinden başka terimler üretilen terimler için kullanılmaktadır.

Göçmen ve Mülteci Nüfusun Dünya Geneline Dağılışı

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'nın yeniden imarı ve ekonomik büyümesi için gerekli iş gücünün yetersizliği nedeniyle ülkeler kapılarını "istenen" göçmenlere açmıştır. Avrupa'nın güneyindeki ülkelerden kuzeyindeki ülkelere yönelik ikili anlaşmalar yoluyla gerçekleşen bu göçler, zaman içinde sınırlandırılmaya ve engellenmeye çalışılsa da azalarak sürmüştür. Genel olarak ekonomik faktörlerin etkisiyle şekillenen bu göç dönemi, Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar devam etmiştir.

1991 yılında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle başlayan Eski Sovyet topraklarındaki siyasi çözümler, etkilerini kendi sınırlarının ötesine taşıyarak günümüze kadar devam eden istikrarsız bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu dönem yalnızca SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletler için değil, aynı zamanda Sovyetlerin etki alanında bulunan bölgeler için de yeni düzen arayışlarıyla geçmiştir. Dolayısıyla dünyanın önemli bir bölümü için 1990 sonrası dönemini; savaş, iç çatışma, siyasi istikrarsızlık, ekonomik sıkıntı, insan hakları ihlalleri ve güvenlik sorunlarının hâkim olduğu bir zaman dilimi olarak değerlendirmek mümkündür. Sovyet bloğunun yıkılmasından kaynaklanan bu sıkıntıların yanına 1979'da yaşanan İran Devrimi, İran-İrak Savaşı, Afganistan Savaşı, I. ve II. Körfez Savaşı, Yugoslavya'nın dağılması, "Arap Baharı" sonrası yaşananlar ve Suriye İç Savaşı da eklenince büyük nüfus hareketlerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca çeşitli çevre felaketlerine ve çatışmalara maruz kalan, baskıcı rejimlerden kaçan refah arayışındaki insanlar daha iyi bir yaşam hayaliyle göç hareketlerine katılmıştır. Bu nedenle 20. yüzyılın son çeyreğinden günümüze kadar geçen süre, daha çok politik ve güvenlik nedenlerinden kaynaklı uluslararası göç hareketlerinin şekillendirdiği bir dönem olmuştur.

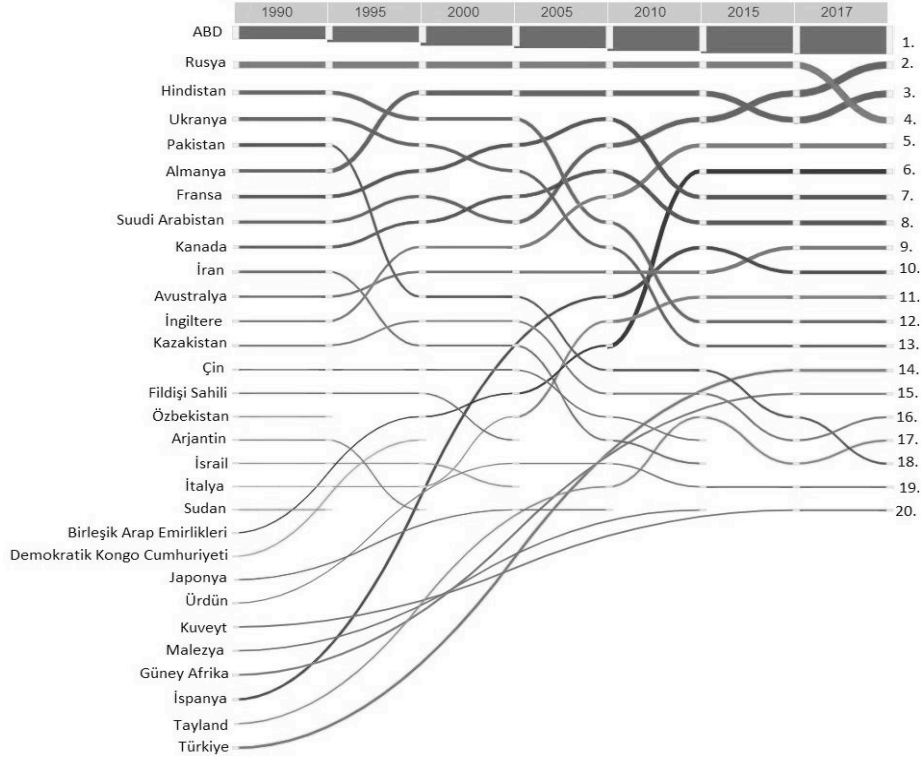
Tablo-1: Yıllara Göre Göçmen Sayılarının Değişimi (1970-2017)

Yıllar	Göçmen Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1970	84,460,125	2.3%
1975	90,368,010	2.2%
1980	101,983,149	2.3%
1985	113,206,691	2.3%
1990	152,563,212	2.9%
1995	160,801,752	2.8%
2000	172,703,309	2.8%
2005	191,269,100	2.9%
2010	221,714,243	3.2%
2015	243,700,236	3.3%
2017	258,000,000	3.4%

Kaynak: UN World Migration Report 2018, s.15.

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere dünya genelindeki göçmen sayısı sürekli olarak artmaktadır. 1970 yılında 84,4 milyon, 1980 yılında 101 milyon, 1990 yılında 152,5 milyon, 2000 yılında 173 milyon, 2010 yılında 220 milyon ve 2015 yılında 243 milyon olan dünya geneli göçmen sayısı, 2017 yılında 258 milyona yükselmiştir. BM verilerine göre bu sayının yaklaşık üçte ikisine gelişmiş ülkeler ev sahipliği yapmaktadır.

Grafik-1: Yıllara Göre En Fazla Uluslararası Göçmen Barındıran Ülkeler (1990-2017)

Kaynak: UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration 2018.

Grafikteki veriler genel olarak değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkeler yıllar geçtikçe daha fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapmaya başlarken, gelişmekte olan ülkelerin payı giderek azalmaktadır. Uluslararası göç olgusundaki bu durum, göçün doğası gereği gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

Birleşmiş Milletlerin 2017 verilerine göre; gelişmiş ülkeler, uluslararası göçmenlerin %64'üne tekabül eden 165 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Tüm uluslararası göçmenlerin %60'ı Asya (80 milyon) veya Avrupa'da (78 milyon) yaşamaktadır. Kuzey Amerika 58 milyon, Afrika 25 milyon, Orta ve Güney Amerika 10 milyon ve Avustralya ise 8 milyon göçmen barındırmaktadır. Tüm uluslararası göçmenlerin %67'si sadece 20 ülkede yaşamaktadır. En fazla göçmen barındıran ülke 50 milyon kişiyle ABD iken, Suudi Arabistan, Almanya ve Rusya yaklaşık 12'şer milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Birleşik Krallık ise yaklaşık 9 milyon göçmene sahiptir (UN-Migration Report 2017 Highlights, 2017: s.4-6).

2017 verilerine göre, en fazla uluslararası göçmene kaynaklık eden ülkeler ise sırasıyla Hindistan (17 milyon), Meksika (13 milyon), Rusya Federasyonu (11 milyon), Çin (10 milyon), Bangladeş (7 milyon), Suriye (7 milyon), Pakistan (6 milyon) ve Ukrayna'dır (6 milyon) (UN-Migration Report 2017 Highlights, 2017: 12-13).

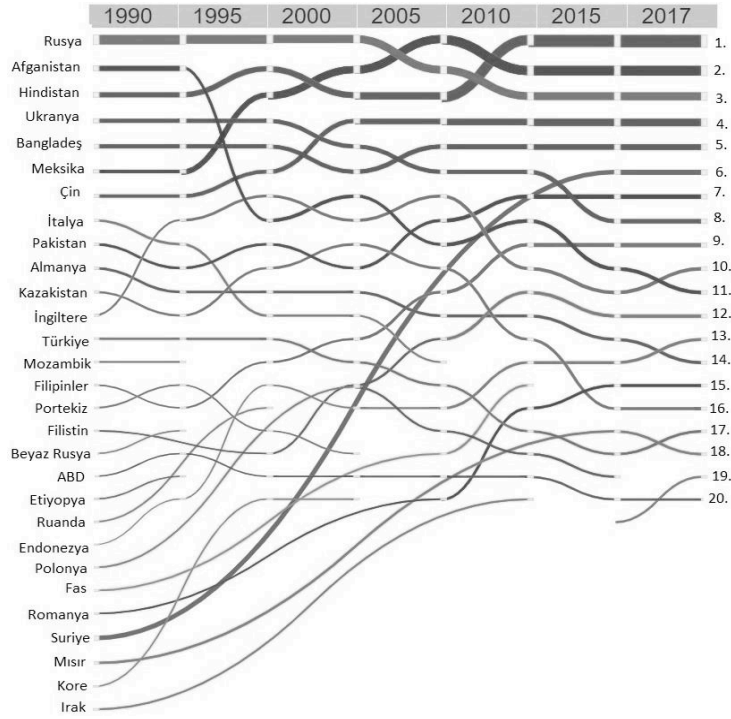
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre, 1974 yılında 2,4 milyon olan dünyadaki sığınmacı sayısı, 1984'te 10,5 milyondan, 1996'da 27,4 milyona çıkmış, 2003 başında azalarak 20,6 milyon olurken, 2016 yılında tekrar yükselerek 25,9 milyona ulaşmıştır. Bununla birlikte, 68,5 milyon olan yerinden edilmiş insanların %85'i gelişmekte olan ülkelere kaynaklanmaktadır. BMMYK tarafından "vatansız" olarak adlandırılan insan sayısı ise yaklaşık 10 milyondur (UNHCR, 2018).

2017 verilerine göre toplam mülteci sayısının dünya genelindeki uluslararası göçmenlerin %10,16'sına (25,37 milyon) karşılık geldiği tahmin edilmektedir. Dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelere sırasıyla Türkiye (3.480.310)³, Ürdün (2.896.162), Filistin (2.213.963), Lübnan (1.468.137), Pakistan (1.393.132), Uganda (1.350.495), İran (979.435) ve Almanya'dır (970.302). AB bölgesinin barındırdığı toplam mülteci sayısı ise 2.287.804'tür (Worldbank, 2019).

Türkiye'nin Hinterlandında Yer Alan Göç Üreten Sahalar

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ortaya çıkan istikrarsız sahalardan kaynaklı sorunlara, küresel ölçekte etkili olmayı hedefleyen ülkelerin sert politikaları da eklenince tüm dünya için sıkıntılarla dolu bir süreç başlamıştır. Ortadoğu ülkelerindeki çatışmalar, Güney Asya ülkelerindeki gerilimler ile Doğu ve Kuzey Afrika kaynaklı istikrarsızlık üreten politik ve ekonomik gelişmeler bu dönemde yaşanmıştır. Bunların yanı sıra özellikle ABD'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, büyük nüfus kitlelerini yerinden oynatmış ve geniş çaplı göç hareketlerine neden olmuştur. Dünya'daki en önemli uluslararası göç hareketlerine kaynaklık eden bu sahaların büyük bölümü Türkiye'nin hinterlandında yer almaktadır.

Grafik-2 : Yıllara Göre En Fazla Uluslararası Göçe Kaynaklık Eden Ülkeler (1990-2017)

Kaynak: UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration 2018.

Türkiye; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına göre konumu, politik ve ekonomik açıdan gelişmemiş Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'daki devletlerle zengin Avrupa ülkeleri arasındaki doğal köprü özelliğinden dolayı istikrarsızlaşmış sahalardan kaynaklı düzensiz göç hareketlerine yoğun olarak maruz kalmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin son yıllarda elde ettiği ekonomik kalkınma sonucu çevre ülkelerden pozitif anlamda ayrışması, transit ülke sıfatının yanına hedef ülke sıfatını da eklemiştir. Bunlarla birlikte Türkiye; tarihi, dinî ve kültürel bağlarının bulunduğu Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar'da yaşanan her karışıklıktan sonra yönünü Anadolu'ya dönen kitlesel göç akınlara muhatap

³ Türkiye 2000 yılında sadece 3.000 mülteciye ev sahipliği yapıyordu. Söz konusu süre içinde barındırılan mülteci nüfusu yaklaşık 1.160 kat artmıştır.

olmuştur. Böylelikle Türkiye, 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya yönelik iş gücü ihracıyla başlayan "göç veren ülke" konumundan "göç alan ülke" konumuna geçmiştir. Türkiye'nin hinterlandında yer alan istikrarsız bölgelerdeki sorunların artarak devam ediyor olması, bu niteliğinin yakın zamanda da süreceği anlamına gelmektedir.

Uluslararası göçe kaynaklık eden ülkeler içinde yer alan Suriye, Irak, Afganistan, Bangladeş, Pakistan, Filistin, Etiyopya, Sudan ve Somali gibi ülkelerden çıkan göçmenler bir şekilde Türkiye'den geçmektedir. Bu göçmenlerin bazıları Türkiye'yi hedef ülke olarak değerlendirirken önemli bir bölümü ülkemizi transit ülke olarak görmektedir. İkinci grupta yer alan göçmenler için Türkiye, hedef ülkeye varmak için üzerinden geçilen (transit) ülke konumundadır.

BM verilerine göre, dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler özelliğindeki Türkiye, Ürdün, Filistin, Lübnan ve Pakistan'daki mültecilerin yaşadıkları ülkelerin nüfusu içinde yüksek bir orana karşılık gelmesi, ihtiyaçların karşılanması noktasında sorunlara neden olduğu için üçüncü ülkelere yönelme ihtimallerini artırmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ülkelerde yığılmış mülteciler için öncelikli hedef gelişmiş Avrupa ülkeleridir. Bu nedenle Türkiye, sahip olduğu yüksek miktarda mülteci nüfusun yanında Avrupa'ya yönelen göç hareketlerinin geçiş güzergahında bulunmasıyla da dikkati çekmektedir.

Harita-1: Avrupa'ya Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göçlerin Kaynak Sahaları

Türkiye, 1990'lı yıllardan itibaren çatışma ve savaşlardan kaçarak müreffeh bir hayat umuduyla Avrupa'ya yönelen nüfusun hedefine ulaşabilmesi için kilit bir konumda yer almaktadır. Afganistan, Pakistan, Bangladeş gibi Orta ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle, Suriye, Irak ve Filistin gibi Ortadoğu ülkelerinin yanı sıra Güney Sudan, Somali ve Eritre gibi Afrika ülkelerinden çıkış yapan göçmenler, Avrupa'ya ulaşabilmek için Türkiye'yi transit ülke olarak değerlendirmektedir. "Dünyadaki mültecilerin

%57'sinin Güney Sudan, Afganistan ve Suriye'den kaynaklanması" (UNHCR, 2018) ile "AB sınırlarında yakalanan yasa dışı göçmenlerin uyrukları göz önüne alındığında Tunus, Afganistan, Pakistan, Arnavutluk, Cezayir, Fas, Eritre, Somali ve Bangladeşlilerin ilk sıralarda" (Akçadağ, 2012: 23) yer alması Türkiye'nin transit göç bağlamındaki önemini göstermektedir. Ayrıca söz konusu ülkelerdeki istikrarsızlık, çatışma ve sorunların devam etmesinden dolayı "düzensiz göçmen"⁴ üretmeye devam edecekleri gerçeği, Türkiye'nin transit göç konusundaki kritik konumunun kısa vadeli olmayacağını göstermektedir.

Türkiye'nin Düzensiz ve Transit Göçle Mücadelesi

Türkiye, Asya ile Avrupa arasındaki doğal köprü konumundan ve ekonomik, sosyal, kültürel, insan hak ve özgürlükleri, yaşam kalitesi, güvenlik ve istikrar bakımından birbirinden farklı bölgeler arasında yer alması (Deniz, 2015: 212) nedeniyle AB ülkelerine yönelen düzensiz göçmenlerin güzergâhında vazgeçilmez bir duraktır. Aynı zamanda Türkiye, komşu ülkelere göre daha iyi ekonomik şartlar sunabilmesi nedeniyle çoğu göçmen için son durak olarak da görülmektedir. Dolayısıyla ülkemize yolu düşen düzensiz göçmenlerin bazıları, transit geçiş için geldikleri Türkiye'yi, hedef ülke olarak değerlendirebilirken; kalıcı olma amacıyla gelen bazıları da daha sonra geçiş ülkesi olarak kullanabilmektedir.

Türkiye'ye üç tür göçmen gelmektedir. Birincisi Romanya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden direkt olarak iş bulma amacıyla gelen göçmenleri kapsamaktadır. İnşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde bu tür göçmenlerin istihdam edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda birçok orta ve üst sınıf aile, Moldovalı ve Ukraynalı kadınları ev işlerinde kullanmaktadır. Eğlence ve fuhuş sektörlerine de bu göçmenlerin yoğun şekilde katıldığı gözlenmektedir.

İkincisini ise İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Asya ülkelerinden ve Nijerya, Somali, Kongo gibi Afrika ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenler Avrupa'ya gitme niyetinde olup Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Bu göçler genellikle Türkiye'ye izinsiz giriş, Türkiye'den izinsiz çıkış ve vize ihlalleri yoluyla gerçekleşmektedir. Bu göçmenlerin de ülkede kaldıkları süre boyunca kaçak olarak çeşitli sektörlerde yaşamlarını kazanma yoluna gittikleri bilinmektedir.

Üçüncüsü de göçmen türünü ise sığınma talebinin sonuçlarını bekleyen ya da sığıma talebinde bulunup talepleri reddedilen fakat ülkelere geri dönmek yerine ya Türkiye'de kalıp kaçak işçi olarak çalışmak isteyen ya da üçüncü bir ülkeye göç yollarını arayan göçmenler oluşturmaktadır (İçduygu, 2004: 21-27).

Türkiye'nin, Avrupa'ya yönelen göçmenler tarafından transit ülke olarak tercih edilmesinde coğrafi konumunun yanında; AB'nin, sınırlarını korumaya yönelik uyguladığı sert politikalar ile Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren hukuki düzenlemeler de etkili olmaktadır. AB'nin girişleri kısıtlayıcı ve zorlaştırmaya yönelik uygulamalarından dolayı göçmenler, Avrupa'ya Akdeniz üzerinden ziyade Türkiye üzerinden ulaşmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin "mülteci deposu" olmamak için sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmesini düzenleyen "Coğrafi Çekince Şartı" uygulaması da sığınmacıları transit geçişe yöneltmektedir. Türkiye, AB'nin kaldırılmasını talep ettiği "Coğrafi Çekince Şartı" ile topraklarında geçici olarak ikamet eden sığınmacıların yerleşik hale geçmesini engellemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu bu uygulama da doğudan ve Afrika'dan gelen göçmenlerin üçüncü ülkelere yönelme ihtimalini artırmaktadır.

⁴ Uluslararası Göç Örgütü'ne göre "düzensiz göçmen" terimi, "bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için" (IOM; 2009: 15) kullanılmaktadır. Bu yönüyle düzensiz göçmen, savaşlar, sınır değişiklikleri ve çatışmalardan kaçan sığınmacı ve mülteci gibi zorunlu göç hareketlerine katılanlarla ekonomik gerekçeler ve daha iyi bir yaşam isteğiyle hareket eden (Doğan-Sertkaya, 2015: 106) ama gönderen, transit veya alıcı ülkelerin düzenleme normlarına uymayan diğer göçmen türlerini de içinde barındıran bir kavramdır. Dolayısıyla düzensiz göçmen olarak ifade edilen göçmen türleri arasında zamanın ve şartların değişmesine bağlı olarak statü değişikliği görülebilmektedir. Örneğin söz konusu geçişkenlik nedeniyle mülteci statüsündeki bir göçmen zaman içinde transit göçmene dönüşebilmektedir.

Türkiye'nin transit ülke olmasında, Avrupa'nın hinterlandında yer almasıyla birlikte son dönemde bazı sorunlar yaşansa da ilerleyen Türkiye-AB ilişkileri de önemli bir diğer etkidir. "İspanya, İtalya ve Polonya gibi Güney ve Doğu Avrupa ülkeleri, AB üyeliğinden önce (özellikle 1960'lı yıllarda) göç veren ülkeler iken, jeopolitik konumlarının da etkisiyle göç alan ve transit ülkeler haline dönüşmüştür. Türkiye benzer bir dönüşümü, 2005 yılında üyelik müzakereleri başladıktan sonra daha yoğun bir şekilde yaşamaya başlamıştır. Türkiye'nin transit ülkeye dönüşümü, Türkiye-AB ilişkilerinde düzensiz göçle mücadelenin kilit bir konu haline gelmesi açısından da önem taşımaktadır" (Şemşit, 2010: 255). Dolayısıyla son yıllardaki Türkiye-AB ilişkilerinin "düzensiz göç tehdidi" temelinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle AB yolunda mesafe kat etmek isteyen Türkiye, mülteci barındırma konusunda cimri ama mültecilerin yükünden şikâyet etme konusunda cömert olan Birlik üyelerinin taleplerine cevap vermek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Ancak Türk yetkililer, AB ülkelerine yönelik düzensiz göçün yönetilebilmesi konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Türkiye, Doğu-Batı ve Güney-Kuzey eksenindeki göç güzergâhlarının kavşağında kalmasından dolayı yoğun göçe maruz kalırken, hinterlandında yer alan sahalardaki sorunların artarak sürmesi, göç akınlarını beslemeye devam etmektedir. Türkiye'nin kara ve deniz sınırlarının uzun olması da göç yönetimini zorlaştıran diğer bir etmendir.

Türkiye; ülkeye deniz yoluyla giriş imkânı veren kuzeyde Karadeniz (1.700 mil/2735km), batıda Ege Denizi (2.800 mil/4.506 km) ve güneyde Akdeniz (1.579 mil/2.541 km) olmak üzere toplam 6.079 mil/9.783km'lik oldukça uzun bir kıyı şeridinde sahiptir⁵ (Doğan, 2013). Bununla birlikte Türkiye, Suriye (911 km), İran (560 km), Irak (384 km), Ermenistan (328 km), Gürcistan (276 km), Bulgaristan (269 km), Yunanistan (203 km) ve Nahçıvan (18 km) ile yaklaşık 3000 km kara sınırı uzunluğuna sahiptir. 52 hava, 84 deniz, 20 kara ve 3 demiryolu olmak üzere toplam 159 aktif sınır kapısından her yıl artan sayıda yabancı giriş-çıkış yapmaktadır (EGM, 2019).

Transit göçmen akışında, Türkiye'nin sınırlarının uzunluğunun yanında sınırları boyunca uzanan yer şekillerinin özellikleri de önemli rol oynamaktadır. Özellikle Kafkaslardan Mezopotamya'ya uzanan ve ülkeye en fazla göçmen girişinin olduğu doğu sınırı, coğrafi olarak birbirinden farklı özelliklere sahip arazilerden geçmektedir. Kabaca kuzey-güney yönünde uzanan sınır, kuzeyde Karadeniz kıyısındaki Sarp Sınır Kapısı'ndan (Hopa), güneydeki Şemdinli'ye kadar yaklaşık 1070 km uzunluğa sahiptir. Bu alanlarda sınır, yer yer yükseltisi 2500-3000 metreyi aşan dağların su bölümü çizgilerinden, platolardan, göl yüzeylerinden ve akarsu vadilerinden geçmektedir (Deniz, 2009: 137). Türkiye'nin doğu sınırları içerisinde en dağlık ve dolayısıyla kontrolünün en zor olduğu sınır, şüphesiz Türkiye-İran sınırıdır. Kontrolün zor olması nedeniyle en fazla yasadışı geçiş de bu sınırdan yapılmaktadır. Ayrıca söz konusu alanlarda kış mevsiminin sert geçmesi de sınır kontrolünün tam olarak sağlanmasını zorlaştıran bir diğer faktördür (Deniz, 2015: 213-214). Ancak tüm bu zorluklara rağmen Türkiye, düzensiz göçle mücadele etmek için stratejiler geliştirmekte, hukuksal reformları ve uluslararası işbirliklerini hayata geçirmektedir.

Uluslararası Göç Örgütü tarafından düzenlenmiş 1995 yılı raporunda "Gelişmekte olan dünyadan Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler için transit ülke" olarak tanımlanan (IOM, 1995: 4) Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele etmesi talep edilmiştir. Bu nedenle Türkiye, düzensiz göç konusunda daha etkin ve verimli çalışmalara olanak sağlanabilmesi için birçok ulusal ve uluslararası kurumla işbirliği içine girmiştir. İşbirliği içine girilen kurumların başında Uluslararası Göç Örgütü, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ve çeşitli ulusal sivil toplum kuruluşları gelmektedir. Türkiye, düzensiz göçle mücadelenin işbirliğini zorunlu kılmasının gereği olarak ikili, bölgesel ve küresel boyutta olmak üzere çeşitli çalışma gruplarının üyesi olma yoluna gitmiştir. Bu amaçla Türkiye, 53 katılımcı ve 4 gözlemci ülke ile birlikte 13 uluslararası kuruluşun katıldığı, düzensiz göçü önlemeyi, düzensiz göçle mücadelede kalıcı çözümler bulmayı ve göç yönetimi alanında sürdürülebilir politikalar geliştirmeyi amaçlayan Budapeşte Süreci'nin bir parçasıdır. Ayrıca Türkiye, düzensiz göçle mücadele konusuna verdiği önemin bir göstergesi olarak İpek Yolu Bölgesi Çalışma Grubu'nun kurulmasını sağlamış ve göç yolu üzerindeki kaynak, transit ve hedef ülkeleri bir araya getirmeyi olanaklı hale getirmiştir. Ülkemiz, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

⁵ Bu uzunluğa, iç deniz özelliğindeki Marmara Denizi'nin (1190 mil/1915km'lik) ve adaların kıyı uzunlukları dâhil değildir.

(ICMPD)'nin yürütmekte olduğu Akdeniz Bölgesi'nde Transit Göç Diyalogu girişimine de katkı sağlamaktadır. Bunlarla birlikte Türkiye, Küresel Göç ve Kalkınma Forumu'nun da bir üyesidir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Düzensiz göçle mücadeleyi yasal zeminde sürdürülebilir kılmak için çeşitli hukuki düzenlemeler yapan Türkiye, 13 Aralık 2000 tarihinde "Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi" ile bu sözleşmenin ekleri olan "Göçmen Kaçakçılığı" ve "İnsan Ticareti" konularını düzenleyen iki adet protokolü imzalamıştır. Türkiye, AB bölgesine yönelen düzensiz göçü önlemek amacıyla 28 Mayıs 2012'de FRONTEX (AB Sınır Güvenliği Birimi) ile Mutabakat Zaptı imzalamıştır. 4 Haziran 2003'te Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yapılan bir değişiklik ile Türk vatandaşı ile evlenen yabancıların Türk vatandaşlığını doğrudan kazanması uygulaması kaldırılmıştır. Bu yolla vatandaşlığın kazanılması için evliliğin asgari üç yıl devam etmesi şartı getirilmiştir. Yapılan bu kanun değişikliği ile sadece Türk vatandaşlığı kazanmak adına yapılan anlaşmalı evliliklerin önüne geçilmiştir. Düzensiz göçün sosyal ve ekonomik alandaki olumsuz yansımalarının başında kaçak çalışma gelmektedir. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve bu Kanun'un uygulama yönetmeliği 6 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yabancıların kaçak çalışmalarının ve düşük ücretle istihdamının önüne geçilmesi, çalışma amaçlı göçün yasal olarak kontrolü ve düzenlenmesi olanağına ulaşılması hedeflenmiştir. 5237 sayılı TCK'nın 79. maddesinde göçmen kaçakçılığı suçu düzenlenmiştir. 20.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanunla ilgili maddeye suçun, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunacağı eklenmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Türkiye, göç alanındaki politikalarını düzenlemek ve göçü daha etkin yönetmek için 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarmış ve bu Kanun'un verdiği yetkiyle 2014 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun görevlerinden birisi de düzensiz göçle ilgili gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler çerçevesinde gerekli tedbirleri almak ve uygulamaktır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

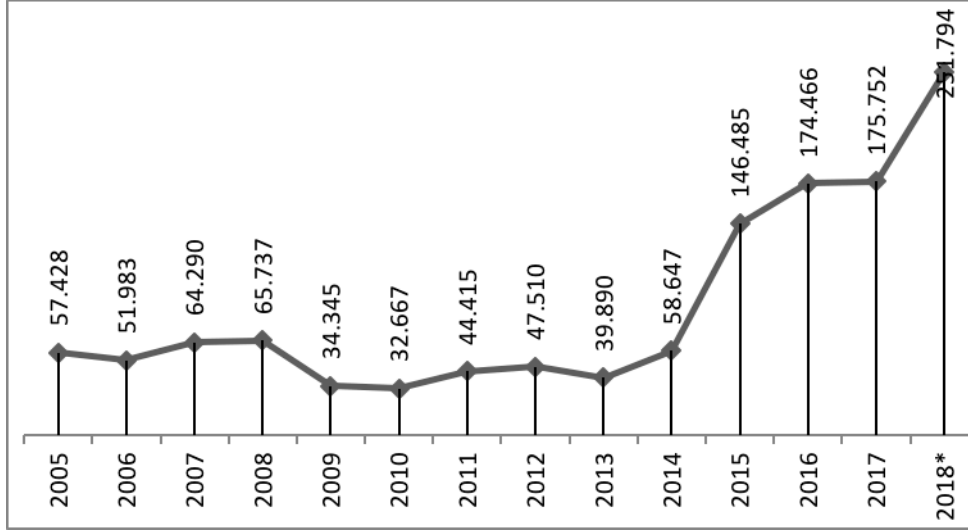
Düzensiz göçte, uluslararası işbirliği sürecinin etkili aparatlarının başında "Geri Kabul Anlaşmaları" gelmektedir. Bu anlaşmalar ülkelerin düzensiz göçe karşı tedbir almalarını zorunlu hale getirmekle birlikte, düzensiz göçmenlerin de ülkelerine insan haklarının korunmasına ve uluslararası teamüllere uygun olarak gönderilmelerini sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle geri kabul anlaşmaları, bir ülkede düzensiz olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye yapılan anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde güvenli bir şekilde geri gönderilmesini sağlayan uygulamalardır. Türkiye, düzensiz göçle mücadele kapsamında transit ve hedef ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamaya önem vermektedir. Bu çerçevede yürütülen çalışmalar neticesinde 2001 yılından bu yana ülkemiz ile Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Moldova, Belarus ve Avrupa Birliği arasında geri kabul anlaşması imzalanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Şüphesiz Türkiye'nin AB ile imzaladığı geri kabul anlaşması göç politikaları ve uluslararası ilişkiler bağlamında en dikkat çekici olanıdır. Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında yasa dışı yollarla Türkiye üzerinden AB'ye üye ülke topraklarına giren mültecilerin Türkiye'ye iadesini öngören "İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır (Resmî Gazete, 2014). AB, bu anlaşmanın uygulanması halinde "Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyeti" sağlanacağı vaadinde bulunmuş ancak Türkiye söz konusu anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmesine rağmen çeşitli gerekçeler öne sürülerek "vize muafiyeti" uygulaması halen başlatılmamıştır.

Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmak isteyen düzensiz göçmenlerin öncelikli hedefi Ege Denizi'ni geçerek önce Yunanistan'a ve oradan da İtalya, Almanya ve Fransa gibi daha gelişmiş AB ülkelerine ulaşmaktır. Türkiye, BM ve AB ile yaptığı iş birliğinin bir gereği olarak bu geçişleri yönetmeye çalışmaktadır. Türkiye, her ne kadar Avrupa Birliği'nin sınır yönetimi konusundaki eleştirilerine muhatap olmasına ve en önemlisi "asıl şikâyetçi" konumundaki Birlik ülkelerinin yetersiz desteğine rağmen bu mücadelede önemli fedakârlıklarla büyük ilerlemeler kaydetmiştir.

Türkiye'de düzensiz göçle mücadele, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar-Hudutlar ve Sığınma Dairesi

Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.. Türkiye'nin sınırları ile muhatap olan sığınmacı ve mültecilere ilişkin tüm veriler ve işlemler bu birim tarafından yapılmaktadır. Türkiye'yi geçiş koridoru olarak kullanmak isteyen düzensiz göçmenler yakalanarak sınır dışı edilmektedir. Ancak alınan her türlü önleme rağmen göçmen üreten sahaların büyümesi, kara ve deniz sınırlarının uzunluğu, göç güzergahlarının çeşitliliği, yüzey şekillerinin denetimi zorlaştırması ve yerleşik göçmen ilişkileri ağının yaygınlığı gibi sebeplerden dolayı hedeflenen düzeyde başarı elde edilememektedir.

Grafik-3: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (06.12.2018 tarihi itibarıyla) *

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Güvenlik güçlerinin çalışmaları esas alındığında; Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısı 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren sürekli artarak 2000 yılında en yüksek sayı olan 94.514’e ulaşmıştır (Deniz, 2015: 215). 2001 yılından itibaren düşüş eğilimine giren yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı 2002 yılında 83.000 (İçduygu, Sert ve Karaçay, 2009: 2; SOPEMI, 2010: 246), 2010 yılında ise en düşük sayı olan 32.667 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2014 sonrası dönemde büyük artış kaydederek 2017 yılında 175.752 kişi olan yakalanan düzensiz göçmen sayısı, 2018 yılı sonu itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %56’lık bir artışla 251.794 kişiye ulaşmıştır. Yakalanan düzensiz göçmen sayısının özellikle son dönemde büyük sayılara ulaşmasında, göçmen üreten sahalardaki politik ve ekonomik gelişmelerin yanında Türkiye’nin geçişleri önleme noktasındaki ciddi çabası ve “18 Mart Mutabakatı”⁶na olan bağlılığı da etkili olmuştur.

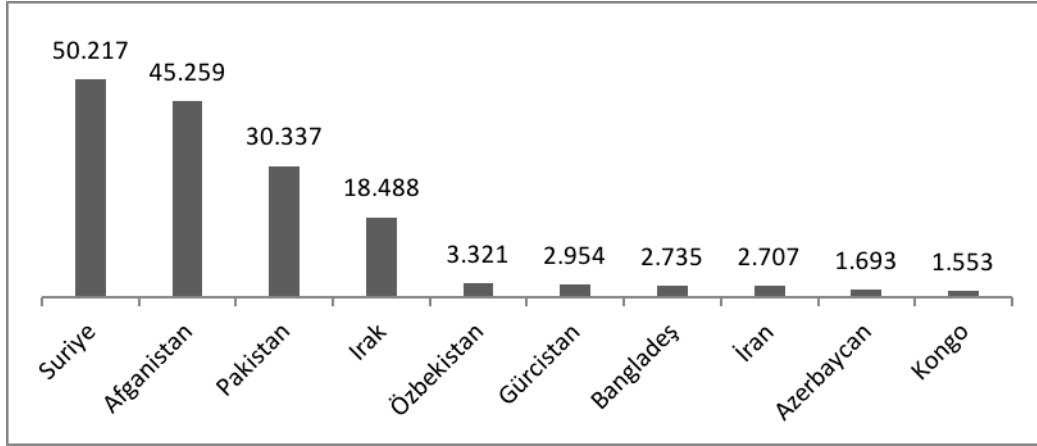
Türkiye’den Avrupa ülkelerine gerçekleşen düzensiz göçlerin önemli bir bölümü deniz yolu ile gerçekleşmektedir. Türkiye’nin son yıllarda bu konuda aldığı tedbirleri artırması sayesinde Türkiye’den Yunanistan’a geçişlerde ciddi bir azalma meydana gelmiştir. İçişleri Bakanlığının açıklamasına göre: “karşıya geçişler 2015’te 857.000, 2016’da 178.000, 2017’de 36.000 ve 2018’de ise 45.000” (İçişleri Bakanlığı, 2018) olarak kayıtlara geçmiştir. Bu istatistikler Türkiye’nin düzensiz göçle mücadele konusunda ciddi ilerlemeler kaydettiğini göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında: “Türk Sahil

⁶ 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen Üçüncü Türkiye-AB Zirvesi’nde varılan mutabakattır. Buna göre, Ege’de göçmen ölümlerinin önlenmesi, insan kaçakçılığı zincirinin kırılması ve yasadışı göçün yasal göçle ikame edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle AB’nin sınır güvenliğinin sağlanması ve Türkiye’nin özellikle 2015 yılında doruk noktaya ulaşan AB’ye yönelik yasa dışı geçişlerdeki “transit” ülke konumunun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye-AB Arasında 18 Mart’ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).

Güvenlik Ekiplerinin tüm kapasitesinin %75'ini kaçak göçle mücadelede kullanıyor” (İçişleri Bakanlığı, 2018) olması en temel faktör olarak görülmektedir.

Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında sınır komşusu ülkelerle Türkiye'nin hinterlandında yer alan sorunlu ülkeler dikkati çekmektedir. Çeşitli sorunlarla çalkalanan doğu ülkelerinden hareket eden göçmenler, Türkiye üzerinden zengin Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışmaktadır. Söz konusu göç hareketlerinin yönü, Türkiye'nin bir geçiş ülkesi olduğunu göstermektedir.

Grafik-4: Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Ükelere Göre Dağılımı (2017)

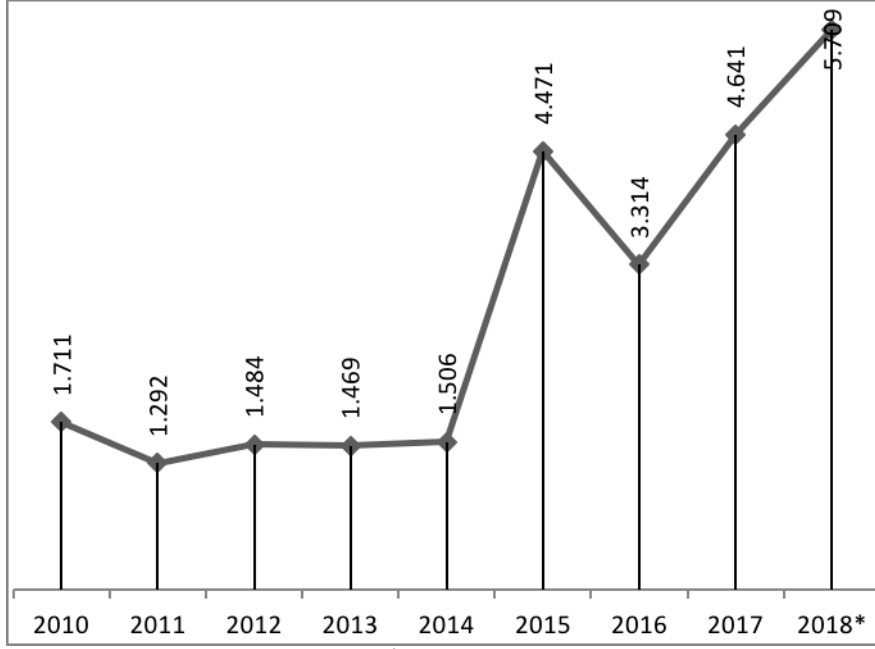
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

2011 yılından beri iç savaşın sürdüğü Suriye, yakalanan düzensiz göçmenler içinde ilk sıradadır. Irak, Gürcistan, İran ve Azerbaycan da çeşitli sorunların etkisiyle yoğun olarak düzensiz göçmen üreten, Türkiye'ye komşu diğer ülkelerdir. Söz konusu ülkeler içinde dikkati çeken diğer bir grup ise Afganistan, Pakistan, Bangladeş ve Özbekistan'dan oluşan Orta ve Güneydoğu Asya ülkeleridir. Ayrıca Kongo, Somali, Eritre gibi çeşitli Afrika ülkelerinden gelen düzensiz göçmenlerin sayısında da önemli bir artış yaşanmaktadır.

Grafikte yer alan ülkeler için çatışma, güvenlik sorunları, ekonomik kriz ve yönetim sorunları gibi olumsuzluklar ortak özellik olarak görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı yaşadığı ülkelerden ayrılan göçmenler yasa dışı yollarla Türkiye'yi aşarak Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak bazı durumlarda bu geçiş yasa dışı yollarla başlamadığı halde yasa dışı bir hal alabilmektedir. Örneğin “İran ve Türkiye arasında 1960'lı yıllarda imzalanan bir anlaşma uyarınca, İranlıların Türkiye'de 3 aya kadar vizesiz kalabiliyor olmaları” (Danış, 2004: 13) Türkiye'yi bu ülke vatandaşları için AB ülkelerine geçiş konusunda daha fazla tercih edilir kılmaktadır. Ayrıca çoğunlukla Van ili üzerinden Türkiye'ye giriş yapan İranlılar bu kentte sığınma başvurusu da yapabilmektedir (Van İl Göç Müdürlüğü-Uluslararası Koruma Birimi).

Düzensiz göçün ana unsurlarından birisi göçün gerçekleşmesinde ve planlanmasında temel belirleyici konumunda yer alan göçmen kaçakçılarıdır. Kişilerin ekonomik, siyasi, sosyal veya herhangi bir nedenle yaşadıkları ülkeden yasa dışı yollarla çıkılmalarını, başka bir ülkeye girmelerini ya da bir ülkede ikamet izni olmaksızın barındırılmalarını sağlamak üzere organize edilen göçmen kaçakçılığı suçu, özellikle, 1990'lardan itibaren Türkiye'de de yoğun olarak görülmektedir. Her yıl çok sayıda şebeke çökertilmesine ve şebeke üyesi yakalanmasına karşın ranta dönmüşen bu sorunun sonu gelmemektedir (EGM, 2007:105).

Grafik-5: Yıllara Göre Yakalanan Göçmen Kaçakçıları (06.12.2018 tarihi itibarıyla) *

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar-Hudutlar ve İltica Dairesi verilerine göre insan kaçakçılığı şebekelerini yöneten kişiler arasında Türkler, İranlılar, Iraklılar ve Pakistanlılar ilk sıralarda yer almaktadır.

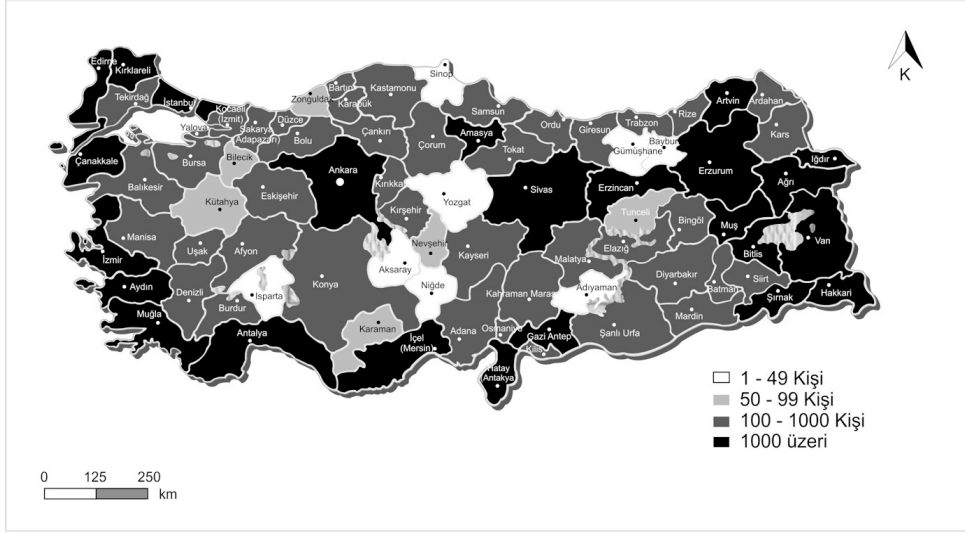
Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele etmek için aldığı diğer bir önlem de sınır kapılarında gerçekleştirilen sıkı denetimlerdir. Buna göre, yasa dışı göçe karışacağından şüphe duyulan yabancıların girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilmektedir. 2016 yılı verilerine göre, Türkiye'ye giriş izni verilmeyen toplam 18.294 yabancıнын girişine izin verilmeme sebepleri arasında; %40 giriş yasağı, %24 vizesiz seyahat, %14 geçersiz belge, %7 sahtecilik, %5 vize ihlali ve %10 da diğer nedenler yer almaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 34). İçişleri Bakanlığının açıklamasına göre, 2018 yılında Türkiye'den sınır dışı edilen yabancı sayısı ise 53.860 kişidir.

Türkiye'ye ulaşan düzensiz göçmenler, ülkeye giriş yapmak için öncelikle geçiş güzergahı üzerinde bulunan şehirleri tercih etmektedir. Giriş yaptıktan sonra ise kayıt dışı çalışma ihtiyacından dolayı metropollere yönelmektedirler.

Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin illere göre dağılımına bakıldığında geçiş güzergahı üzerinde kritik konuma sahip doğu ve batıdaki bazı illerle, kozmopolit yapıya sahip büyük şehirler dikkati çekmektedir. Van, Ağrı, Erzurum, Hakkari, Hatay, Kilis ve Gaziantep gibi iller düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye giriş yapmak için tercih ettikleri iller olarak ön plana çıkarken; Edirne, Çanakkale, İzmir, Aydın ve Muğla gibi iller ise düzensiz göçmenlerin Türkiye'den çıkış yapmak için tercih ettikleri illerdir. Bu durum Türkiye'nin doğudan batıya yönelik düzensiz göç hareketleri için kullanılan transit bir durak olduğunu göstermektedir.

Düzensiz göçmenlerin kullandıkları en yoğun giriş ve çıkış güzergahlarını; Aydın (Didim, Kuşadası), Ağrı (Patnos, Doğubayazıt), Balıkesir (Edremit, Ayvalık), Çanakkale (Ayvacık, Küçükkuyu), Diyarbakır, Edirne (Uzunköprü, Meriç, İpsala, Bosnaköy), Hakkari, Hatay (Yayladağı), Iğdır, İzmir (Aliağa, Çeşme, Menemen, Menderes, Seferihisar), İstanbul, Muğla (Bodrum) ve Van (Başkale) oluşturmaktadır (Akçadağ, 2012: 28).

Harita-2: Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı (2017)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Düzensiz göçmenlerin Türkiye’de en fazla tercih ettiği şehir; ekonomik, demografik, uluslararası ulaşım ağlarına bağlanma imkanı ve yerleşik göçmen ilişkileri açısından dolayı İstanbul’dur. Sahip olduğu bu özelliklerden dolayı göçmenler, İstanbul’da kayıt dışı çalışma, barınma ve üçüncü ülkelere yönelme imkanına kavuşmaktadır. Tarlabası, Dolapdere ve Esenyurt gibi alanlar diğer kent yoksullarıyla beraber usulsüz göçmenler için önemli bir barınma yeri işlevi görürken, Aksaray-Laleli başta olmak üzere kentin çeşitli alanları da iş bulma ve kayıt dışı çalışma imkânları sunmaktadır. Hedef ülkeye gidecekleri “doğru zaman”ı bekleyen düzensiz göçmenler çoğunlukla getirisi düşük ve sömürüye açık vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Erkekler; hamallık, inşaat işçiliği ve seyyar satıcılık; kadınlar ise genellikle temizlik ve bakıcılık yapmaktadır. Çoğu zaman işlerin planlandığı gibi gitmemesinden dolayı genellikle harabe ve standartı çok düşük yerlerde kalan göçmenlerin Türkiye’de kalma süreleri uzamaktadır. Bu zaman dilimi içinde bazılarının uyuşturucu, fuhuş ve gasp gibi suçlara bulaşması da yaygın olarak gözlenen bir durumdur.

Sonuç

Soğuk Savaş Dönemi’nin sona ermesiyle yoğunluğu artan ve form değiştiren göçler, günümüz dünyasının başlıca gündemini oluşturmaktadır. Göç üreten alanlarla göçe hedef olan Avrupa ülkeleri arasındaki Türkiye, coğrafi konumuyla söz konusu gündemin başlıca aktörleri arasında yer almaktadır. Soğuk Savaş öncesi dönemde geliştirilmiş güvenlik politikalarının bir sonucu olarak göç hareketleri açısından günümüze göre “rahat” bir dönem yaşayan Türkiye, bu sürecin bitmesi sonrasında yoğun ve sürekli göç hareketlerine maruz kalmıştır. Türkiye, bir yandan göçmenlere imkanlar sağlamak zorunda kalırken diğer yandan göçmenlerin AB ülkelerine yönelmelerinin sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Doğal olarak göç hareketleri, AB-Türkiye ilişkilerinin merkezine yerleşmiştir.

Avrupa Birliği’nin sınır güvenliğinin sağlanması açısından çok önemli bir konuma sahip olan Türkiye, özellikle 18 Mart Mutabakatı (2016) sonrasında düzensiz ve transit göçle mücadelesini yoğunlaştırmıştır. Buna rağmen Türkiye, Avrupa’ya yönelen düzensiz göçlerle mücadele konusunda kendisine yeterli desteği vermeyen AB tarafından eleştirilmektedir. Düzensiz göçle mücadelenin taraflara sağladığı karşılıklı fayda açısından değerlendirildiğinde Türkiye’nin AB’ye katkısı, kıyas kabul etmeyecek derecede fazla olmasına rağmen “daha az fedakarlık yapan” tarafın “daha fazla şikayet etmesi” dikkat çekicidir. Bu nedenle Türkiye’nin AB ile ilişkilerinde göç konusunu, insani boyutunu ihmal etmeden, çıkarları doğrultusunda yönetmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaç, dünyadaki en yoğun göç yollarının kavşağında yer alan Türkiye’nin milli menfaatlerini koruması için gerekli olan ulusal göç politikasının bir gereğidir.

Türkiye'nin öncelikle düzensiz göçleri yönetecek şekilde kurumsallaşması ve farklı vadeleri kapsayacak şekilde göç politikaları geliştirmesi bir zorunluluktur. Türkiye'nin yüzyüze kaldığı göç yoğunluğu göz önüne alındığında, şu an müdürlük seviyesinde sürdürülen göç yönetiminin bakanlık seviyesine çıkarılması faydalı olacaktır. Böylelikle bütçesi, personel sayısı ve imkanları artırılmış daha büyük bir kurumsal yapının geliştireceği politikalar, mevcut sorunların daha hızlı ve etkin çözülebilmesini sağlayacaktır. Bu politikalarından verim alınabilmesi için de ülke içindeki ilgili kurumlar arasında uyumun sağlanması ve ülke menfaatlerini öncelikle AB kurumları ile işbirliği yapılması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin son dönemde yoğun olarak muhatap olduğu uluslararası göçler, geçici özellikte olmayıp süreklilik arz edecek bir yapıdadır.

Kaynakça

- Akçadağ, E. (2012). **Yasa Dışı Göç ve Türkiye**, Bilgesam, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 42, İstanbul.
- Danış, A. D. (2004). **Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye**, Birikim, No: 184–185, s: 216–224.
- Deniz, O. (2009). **Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansımaları** (Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler), Çantay Yayınevi, İstanbul.
- Deniz, O. (2015). “**Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu**” Sosyoloji Divanı-6, Temmuz-Aralık 2015, ss: 209-231.
- De Tapia, S. (2004). “**Introduction to the Debate: Identification of Issues and Current and Future Trends of Irregular Migration in Transit Countries**”, Proceedings of the Regional Conference on Migration: Migrants in the Transit Countries: Sharing Responsibilities in Management and Protection, İstanbul.
- Doğan, M. (2013). **Socia-Environmental Problems on Turkish Coasts**, Proceedings of the Second International Conference on Water, Energy and the Environment Kusadası, Turkey September, 21-24, 2013, paper 270.
- Doğan-Sertkaya, Ö. (2015), “**Population Movements In Turkey International Migrations**”, International Journal of Liberal Arts and Social Science Vol. 3 No. 3 March, 2015. Paper: 102-110.
- Düvell, F. (2008). “**Transit, Migration and Politics: Trends and Constructions on the Fringes of Europe**”, IMISCOE Policy Brief, No. 12.
- EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü) (2007). **Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı 2006 Raporu**, Ankara.
- EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü) (2019). <http://www.hudutkapilari.pol.tr/Sayfalar/Deniz-Yolu-Hudut-Kap%C4%B1lar%C4%B1.aspx>, (Erişim Tarihi:05.03.2019).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). **2016 Türkiye Göç Raporu**, Ankara.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). **Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi**, http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424_icerik, (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- IOM (International Organization for Migration/Uluslararası Göç Örgütü) (1995). **Transit Migration in Turkey**, Geneva.
- IOM (International Organization for Migration/Uluslararası Göç Örgütü) (2009). **Göç Terimleri Sözlüğü**, Cenevre.
- İçduygu, A. (2004). **Türkiye'de Kaçak Göç**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004–65, Can Ajans ve Matbaacılık, İstanbul.

- İçduygu, A., Sert D., and Karaçay, A.B. (2009). “**Migration and Asylum Seeking Movements to Turkey and Relevant Policies**”, Briefing of Migration Research Program at Koç University, No: 1.
- Resmi Gazete (2014). Milletlerarası Andlaşma, Sayı: 29076.
- SOPEMI (2010). **International Migration Outlook 2010**, Organisation for Economic Cooperation and Development.
- Şemşit, S. (2010). “**Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Şemşit, S. (2018). “**Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış**”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 25, Sayı: 1, Manisa.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2016). “**Türkiye-AB Arasında 18 Mart’ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar**”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- UN (2017). **Migration Report 2017 Highlights**, New York.
- UN (2018). **World Migration Report 2018**, New York.
- UN (2018). Department of Economic and Social Affairs, Population Division, **International Migration 2018**, New York.
- UNECE (Economic Commission for Europe) (2012). **Measuring Hard-to-Count Migrant Populations: Importance, Definitions, and Categories**, Geneva. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_9_UNECE.pdf, (Erişim Tarihi: 07.05.2019).
- UNHCR (The UN Refugee Agency) (2018). <https://www.unhcr.org/afr/data.html>, (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- Worldbank (2019). **Refugee Population by Country or Territory of Asylum**, <https://data.worldbank.org/indicator/sm.pop.refg>, (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

